

به نام خداوند جان و خرد

وزارت آموزش و پرورش

پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

توصیه نامه سیاستی شماره ۴

عنوان:

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در دوران همه‌گیری بیماری کووید ۱۹

کارگروه مطالعات فوری

۲۱ مهر ۱۳۹۹

حفظ پیشرفت تحصیلی و کسب مهارت‌های جدید، چالشی بزرگ برای دانش‌آموزان در بحران همه‌گیری بیماری کرونا است. همانطور که یادگیری از راه دور نمی‌تواند جایگزین مناسبی برای آموزش حضوری باشد، سنجش مجازی و از راه دور نیز جایگزین مناسبی برای سنجش حضوری نیست. با این حال، استفاده از آن در دوره همه‌گیری بیماری کرونا، اجتناب‌ناپذیر است. از دست رفتن یادگیری‌های پیشین در دوران همه‌گیری بیماری کرونا و تعطیلی مدارس مهمترین چالش نظام‌های آموزشی در سراسر جهان است. اما اتخاذ سیاست‌هایی می‌تواند از دست رفت یادگیری دانش‌آموزان در این بحران را کاهش دهد. بطور قطع ملاحظات مربوط به ارزشیابی مناسب از دانش‌آموزان از جمله این سیاست‌های مؤثر هستند. از طرف دیگر، فقدان شکل‌گیری مهارت‌های خودمختاری در دانش‌آموزان دوره ابتدایی برای بهره‌مندی بیشتر از برنامه‌های آموزش مجازی و از راه دور و همین‌طور عدم برخورداری این نوع آموزشها از ساز و کارهای بازخورد دهی و ارزشیابی تکوینی قابل اعتناء، بر دشواری‌های موجود افزوده‌اند. یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها در ارزشیابی مجازی و از راه دور، اعتبار شاخص‌های عملکرد تحصیلی است. یعنی ممکن است بنا به روشهای معیوب سنجش و یا اقدامات خواسته و ناخواسته معلمان شاهد تورم نمره دانش‌آموزان باشیم. این پدیده وقتی روی می‌دهد که افزایش نمرات دانش‌آموزان در آزمون‌ها یا سنجشهای مختلف، بازتاب پیشرفت واقعی آنها در یادگیری نیست. اگر نظام آموزشی از قبل با این مشکل مواجه بوده باشد، بحران موجود به سبب ضعفهای نظام

ارزشیابی مجازی و از راه دور بر شدت آن خواهد افزود. برای فائق آمدن بر چنین مسائلی در وهله نخست باید توجه داشت که سیستم‌های مدیریت یادگیری مورد استفاده برای آموزش مجازی و از راه دور، تا چه اندازه از پیکربندی مناسب برای انجام انواع ارزشیابی‌های قابل اعتماد برخوردار هستند. از طرف دیگر، باید افزایش دانش و مهارت معلمان برای اجرای ارزشیابی معتبر از راه دور مورد توجه واقع شود. اتخاذ سیاست‌هایی می‌تواند از میزان از دست رفت یادگیری و همین‌طور تورم نمره‌های پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در این بحران بکاهد. ملاحظات ویژه در ارزشیابی و سنجش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در بحران بیماری کرونا برخی از این سیاستها هستند.

با توجه به این مسائل و ملاحظات، توصیه می‌شود:

۱) همه‌گیری بیماری کوید ۱۹ در سال تحصیلی گذشته، منجر به بزرگترین اختلال در فعالیت عادی مدارس شده است و از میزان تحقق اهداف برنامه‌درسی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سال تحصیلی گذشته اطمینان کافی وجود ندارد. به همین دلیل ارزشیابی آغازین یا تشخیصی و کسب اطمینان از حصول پیش‌نیازهای اصلی برنامه‌درسی و میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ضرورت دارد. شایسته است معلمان عزیز در ابتدای سال تحصیلی جاری، ارزشیابی آغازین و تشخیص کاستی‌ها در یادگیری‌های پیشین دانش‌آموزان و تدارک برنامه‌های ترمیمی را در اولویت قرار دهند.

۲) باید توجه داشت که ارزشیابی مجازی و از راه دور به تنهایی برای همه دروس مناسب و سودمند نیست. بنابراین، اگر معلم ناگزیر نباشد، نباید به ارزشیابی از راه دور بسنده کند. با ملاحظه شرایط کنونی در مدارس کشور، برای ارزشیابی پایانی برخی از دروس مانند دروس علوم پایه، زبان و ادبیات نباید به ارزشیابی مجازی و از راه دور بسنده کرد. برای ارزشیابی این دروس بهتر است با رعایت دقیق پروتکل‌های بهداشتی و در شرایط مناسب از نظر میزان انتشار اجتماعی ویروس کرونا، آزمون‌های حضوری محدودی در طول سال تحصیلی برگزار گردد. مدارس لازم است متناسب با شرایط (تعداد دانش‌آموز، فضای برگزاری آزمون و امکان توزیع زمان‌های آزمون) امکان اجرای این آزمونها (دست کم ۲ بار در طول سال) را فراهم سازند. از این حیث، اهتمام ستاد و صف وزارت آموزش و پرورش برای فراهم ساختن شرایط برگزاری آزمون حضوری مورد تأکید است.

۳) در شرایط کنونی، اهمیت ارزشیابی همه مواد درسی یکسان نیست. هر درسی ویژگی‌های ارزشیابی خاص خود را دارد. از طرف دیگر، تضمین کیفیت سنجش و ارزشیابی برای همه دروس عملاً ممکن نیست. ضمناً باید توجه داشت ارزشیابی غیرحضوری برای همه دروس مناسب و سودمند نمی‌باشد. برای مثال، ارزشیابی مجازی و از راه دور در برخی موضوعات درسی (مانند تفکر و پژوهش، کار و فناوری، علوم اجتماعی، تفکر و سواد رسانه‌ای، مطالعات اجتماعی، هدیه‌های آسمانی، هنر و مواردی از این قبیل) با توجه به نوع یادگیری مورد انتظار، می‌تواند از طریق روش‌هایی نظیر بحث و گفتگوی برخط با دانش‌آموزان، ارائه شفاهی برخط، ضبط فیلم توسط دانش‌آموز و به اشتراک‌گذاری آن در شبکه آموزشی (شاد)، انتخاب فیلم‌های کوتاه آموزشی توسط معلم و درخواست از دانش‌آموز برای تفسیر آن یا پاسخ دادن به سوالاتی در خصوص آن، به کارگیری چک‌لیست خودسنجی توسط دانش‌آموز و گزارش آن به معلم، مشارکت دانش‌آموزان در طراحی تکالیف ارزشیابی، بازی‌های آموزشی، آزمونک (کوئیز) و غیره در فضای مجازی صورت پذیرد.

۴) در بحران فعلی، باید از انتظارات تحصیلی جاری در شرایط عادی کاسته شود. ارزشیابی باید با دوره‌های تحصیلی تناسب داشته باشد. در دوره همه‌گیری بیماری کرونا، اولویت‌بندی در سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی بسیار مهم است. ارزشیابی‌های تکوینی در دوره ابتدایی اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند و ارائه بازخوردهای روشن به تکالیف بیش از پیش اهمیت می‌یابند. در دوره متوسطه، تأکید بر ارزشیابی‌های تکوینی و پایانی، هردو ضروری هستند. در ارزشیابی تکوینی، معلمان از طریق تکالیف یادگیری تشخیص می‌دهند که دانش‌آموزان چه چیزهایی را می‌دانند و چه توانایی‌های بدست آورده‌اند و در کدام بخش از فرایند یادگیری مشکل دارند. به این منظور، معلمان می‌توانند از طریق فراهم سازی بازخورد در چرخه یادگیری، فعالیت‌هایی خلق کنند و پرسشهایی کلیدی مطرح نمایند تا دانش‌آموزان را به تفکر برانگیزند. در ارزشیابی تکوینی، معلمان بهتر است نظرهای خود را طوری بیان کنند که هم توصیفی باشند و هم تجویزی. چرا که یک اظهارنظر توصیفی یا تجویزی به دانش‌آموز کمک می‌کند از چگونگی بهبود عملکرد خود آگاهی یابد.

۵) شرایط کنونی در کشور اقتضا می‌کند که وزارت آموزش و پرورش در اجرای سیاست‌های آموزشی خود مقتدرانه عمل کند. حفظ اقتدار وزارت آموزش و پرورش در شرایط کنونی می‌تواند از پراکندگی سیاستی و همینطور سهل‌انگاری در فرایند آموزش و ارزشیابی پیشگیری نماید. در حال حاضر توصیه می‌شود که سامانه شاد به عنوان سامانه اصلی و ملی نظام آموزش و پرورش در سطح کشور تقویت شود. در عین حال، چشم پوشی از کاستی‌های سامانه شاد و سلب اختیار مدارس و معلمان برای بهره‌گیری از امکانات سایر سامانه‌های یادگیری یا کارافزارهای مجازی سودمند روا نیست.

۶) معلمان باید به صورت مداوم در معرض تحولات نوین و مهم از قبیل طراحی آموزشی و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در فضای مجازی قرار گیرند. توصیه می‌شود، مرکز آموزش نیروی انسانی وزارت آموزش و پرورش ارائه برنامه‌های ضمن خدمت در سال جاری را به اقتضاء شرایط موجود تغییر دهد و ارزشیابی مجازی از یادگیری را به عنوان بخشی از دوره‌های آموزشی معلمان در نظر بگیرد.

۷) پیشرفت تحصیلی اصلی ترین هدف آموزش و پرورش در جهان از گذشته تا امروز بوده است. با توجه به شرایط بحران کنونی، ضرورت تأسیس مرکز ملی پیشرفت تحصیلی بیش از پیش احساس می‌شود. وجود این مرکز می‌تواند ضمن مطالعه علمی پیشرفت تحصیلی و چگونگی ارتقاء آن در نظام آموزشی کشور، بطور مستقل بر سنجش و ارزشیابی آن به عنوان مهمترین شاخص ارزشیابی نظام آموزشی نظارت داشته باشد. سنجش‌های پایانی دقیق و استاندارد یکی از شیوه‌های مهم تضمین کیفیت پیشرفت تحصیلی هستند. بنابراین در شرایط موجود انجام سنجش‌های پایانی حضوری از پیش موجود در دوره‌های ابتدایی و متوسطه تحت پروتکل‌های بهداشتی و سایر شرایط لازم مورد تأکید هستند. از طرف دیگر مرکز ملی پیشرفت تحصیلی باید آماده‌سازی و اجرای ملی آزمونهای مستقل استاندارد و معتبر پیشرفت تحصیلی را به منظور پایش پیوسته آن در دستور کار قرار دهد.

۸) یکی از مهمترین مشکلات برنامه درسی در کشور که در برنامه‌های ارزشیابی در بحران کرونا نیز خودنمایی می‌کند، کتابهای درسی هستند، زیرا ارزشیابی‌ها، محتوای دروس را اندازه‌گیری می‌کنند و شایستگی‌ها یا

استانداردهای محتوایی موضوعی را مورد سنجش قرار نمی‌دهند. با توجه به اینکه قریب به سه دهه از چیرگی شایستگی‌ها و استانداردهای محتوایی بر برنامه‌های درسی می‌گذرد، این نوع شایستگی‌ها هنوز وارد برنامه درسی نشده‌اند و بنابراین پایش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و سنجش آن را با مشکل جدی روبرو می‌سازند. وجود شایستگی‌ها و استانداردهای محتوایی مدون به تفکیک موضوعات درسی، راهنمای روشن نظام آموزشی و معلمان برای آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هستند. یکی از مهمترین تغییر رویکردها در زمان حاضر می‌تواند زمینه‌سازی برای ورود شایستگی‌ها و استانداردهای محتوایی به مواد درسی باشند، چرا که هم پایش پیشرفت تحصیلی و هم ارزشیابی دقیقتر آن را به نحو چشمگیری تسهیل خواهند نمود.

۹) دانش‌آموزان با نیازهای ویژه از مهمترین گروههای دانش‌آموزی هستند که به سبب تعطیلی آموزش حضوری، آسیب می‌بینند. این دسته از دانش‌آموزان قطعاً از آموزش حضوری بهره بیشتری خواهند برد، مگر آنکه مواردی از بیماری‌های زمینه‌ای وجود داشته باشند. با توجه به تراکم کم جمعیتی در مدارس و کلاس‌های این گروه از دانش‌آموزان، آموزش و ارزشیابی حضوری بهتر است اولویت نخست باشد. چنانچه شرایط آموزش حضوری برقرار نباشد، معلمان و والدین از طریق راهبردهایی می‌توانند پیشرفت این گروه از دانش‌آموزان را مورد پایش قرار دهند. از آن جمله: تدوین برنامه آموزش انفرادی برای دانش‌آموز و ارزشیابی آغازین حضوری تحت پروتکل‌های دقیق بهداشتی و سایر شرایط لازم، پایش پیشرفت دانش‌آموز با استفاده از روشهایی مانند ارزشیابی عملکرد غیر رسمی، ارسال مواد ارزشیابی به منزل، ارسال تکالیف و نمونه‌های فعالیت در منزل از طریق پست الکترونیک یا بصورت برخط، اختصاص زمان مناسب و ثبت فعالیتهای یادگیری در کارپوشه هستند.